

# **Lypsylehmä modernisoituvassa maitoketjussa**

**Sylvi (1902-1919)**

Marjaana Kovanen  
Kulttuurihistorian proseminaari  
Avoin yliopisto, Kulttuurihistoria  
Turun yliopisto  
17.2.2011

# Sisällysluettelo

Johdanto.....	1
1. Maidosta voita, voista valuuttaa.....	4
1.1 Lypsylehmät.....	4
1.2 Meijeritoimintaa.....	6
1.3 Voita maailmalle.....	8
2. Karjatalouden teoria ja käytäntö.....	9
2.1 Tietotaitoa koulutilalta.....	9
2.2 Valistusta ja ihanteita.....	11
2.3 Niukkuuden todellisuus.....	12
3. Tuotantoeläin.....	14
3.1 Sylvi jätti jälkiä.....	14
3.2 Kantakirjoja ja rodunjalostusta.....	16
3.3 Sylvin aika – edistystä vai taantumusta?.....	17
Lopuksi.....	19

## Johdanto

Suomen maatalous painottui 1800-luvun loppupuolelta lähtien yhä enemmän lypsykarjanhoitoon. Vuosisadan vaihteessa esimerkiksi Mikkelin seudulla oli karjaa enemmän kuin koskaan. Pyrkimyksenä oli ennen kaikkea tuottaa voita, jonka viennillä katettaisiin viljan tuontikulut. Myös mikkeliäisellä Otavan koulutilalla pidettiin suurta lypsykarjaa, josta merkittävän osan muodosti itäsuomalainen maataisrotu (ISK). Karjan hoitoa, ylläpitoa ja jalostusvalintoja ohjasivat 1900-luvulle tultaessa yhä useammat erilaiset aatteet, tieteelliset ja taloudelliset käsitykset. Vuonna 1898 Otavassa perustettu Itä-Suomen Karjanjalostusyhdistys toimi näiden periaatteiden välittäjänä. Pääasiallisena johtotähtenä toiminnassa oli kaiken aikaa maidon ja voin tuotannon vaaliminen.

Millaisia karjanhoidon käytänteitä koulutilalla harrastettiin? Millaisia valintoja tehtiin ja miksi? Millaiset aatteet ohjasivat karjan ylläpitoa ja jalostusvalintaa? Miten lehmiä ruokittiin, miten astutettiin, milloin teurastettiin? Mihin maitoa käytettiin? Miten koulutilan työ heijastui maataloustuotantoon? Miten Savon maatalous oli muuttumassa ja miksi? Millaisia olivat savolaisen maitoketjun menestystekijät modernin noustessa? Entä missä kohdattiin kapeikkoja?

Sylvi-lehmän elämänkaari Otavan koulutilan navetassa antaa käsityksen niistä toimintatavoista ja periaatteista, jotka ohjasivat koulutilan karjanhoitoa. Mikrohistoriallinen "henkilökuvani" Sylvistä palvelee myös metodologista kokeilunhalua: miten eläin voi edustaa mikrohistorian yksilöä, "kadunmiestä"? Sylvistä ja sen elämänvaiheista kirjattua tietoa voi tarkastella mikrohistoriallisen lähestymistavan tarkoittamana johtolankana.

Ajankohta (1900-luvun alusta itsenäisyyden saavuttamiseen) oli Savossa karjatalouden vakiintumisen aikaa. Nautojen määrä tasaantui vuosisadan vaihteen huipun jälkeen, heinän viljely pelloilla alkoi olla yhä yleisempää ja koneellistuminen eteni. Samaan aikaan karjanjalostusyhdistykset ja maamiesseurat olivat sivistyneistön ja valtiovallan

tuella ryhtyneet toimeen maa- ja karjatalouden edistämiseksi ja järkipäätämiseksi. Sylvi-lehmän (1902-1919) elämänvaiheet kertovat autonomian loppuajan Savosta, johon työ on myös helppo tällä kertaa rajata alueellisesti: poikkesihan alueen karjatilanne tuolloin jossain määrin muusta Suomesta. Lisäksi itäsuomenkarja ilmiönä tietenkin kosketti lähinnä Savo-Karjalaa. Entä miksi juuri Sylvi? Sen ura oli pitkä ja Otavan maatiaiskarjalle tyypillinen, ja Sylvistä on olemassa runsaasti elämäkerrallista tietoa. Monet esimerkiksi Sylvin vasikointeihin liittyvät ratkaisut kuvaavat osuvasti aikakauden ajattelua.

Käytän alkuperäislähteinä Otavan maanviljelyskoulun karjaan liittyviä asiakirjoja, kuten karjalueteloita, rehukirjanpitoa ja tuotostarkkailua. Tämän mikrohistoriallisessa mielessä antoisan aineiston avulla on mahdollista piirtää tarkka kuva Sylvi-lehmän pitkästä urasta koulutilan karjassa. Tukilähteenäni on alueellisen maamiesseuran alkuvuosikymmenistä kertova Kaarlo Teräsvuoren teos, joka vuonna 1911 julkaistuna kertoo aikakauden karjatalouteen vaikuttaneista aatteista.<sup>1</sup> Ajan sanomalehtiartikkeleista kuvastuu karjatalouteen kohdistettu valistustyö; näiden kirjoitusten myötä koulutilan ja savolaisten karjankasvattajien toimintatavat asettuvat valtakunnalliseen kontekstiin.

Mikrohistoria tekee pienestä ja vähäpätöisestäkin merkittävän.<sup>2</sup> Suomessa esimerkiksi Ann-Catrin Östman on soveltanut mikrohistoriallista lähestymistapaa *Mjolk och jord* -teoksessaan, joka tarkastelee miesten ja naisten töitä sekä maito- ja meijeritalouden kehittymistä Purmon kylässä ruotsinkielisellä Pohjanmaalla.<sup>3</sup> Mikrohistoriallinen tutkimus voi lähteä liikkeelle yllättävistäkin sysäyksistä. Ensin ajattelin kirjoittaa yleisemmin itäsuomenkarjasta, mutta aineisto alkoikin näyttäytyä yksittäisten lehmien elämäntarinoina. Ihmisillä on rippikirjansa ja tuomiokirjansa; lehmistä on vastaavasti pidetty kantakirjoja, tarkkailtu rehustusta ja tuotantoa. Karjamuistiinpanoista löytyy valtavasti tietoa elämäkerran kirjoittamista varten, ja mikä parasta, sellaisistakin yksilöistä, jotka eivät ole erityisen poikkeuksellisia.

---

1 Teräsvuori 1911.

2 ks. esim. Peltonen 1992; 1999.

3 Östman 2000.

Aineiston analyysitapana lähiluku on tässä kaiken lähtökohta.<sup>4</sup> Yksittäisen lehmän elämäkerran poimiminen Otavan karjalueteloiden laajasta aineistosta on eräänlaista tyyppittelyä<sup>5</sup>, joskin Sylvi muodostaa itse oman, aidon tyyppinsä eikä ole yhdistelmä erilaisia tapauskertomuksia. Mikrohistoria ei kuitenkaan saa tyytyä vain kuvaamaan yksittäistä, vaan Sylvin elämäkerran on kaiken aikaa käytävä vuoropuhelua savolaisen ja suomalaisen maaseudun elämänmuodon kanssa.

Sylvin aikaa leimannut kehitys, kuten maa- ja karjatalouden järkiperaistuminen ja tieteellistyminen, hygieni-ajattelun ja teknologian edistyminen, karjan ruokinnan ja hoidon muuttuminen tarkoituksenmukaisemmiksi, heijastaa maatalouden ja laajemmin yhteiskunnan modernisaatiota, joka - jos mikään - muodostaa aikakauden "suuren kertomuksen". Kehitys ei kuitenkaan kulje suoraviivaisen teleologisesti kohti täydellisyyttä, vaan matkalle mahtuu mutkia, kummallisuuksia ja pysähdyksiäkin. Keskeistä Sylvin elämäkerran kautta etenevälle savolaisen maatalousyhteiskunnan tarkastelulle onkin sen pohtiminen, mitä modernisaatio tässä yhteydessä tarkoittaa ja miten se todellisuudessa eteni Sylvin aikana. Rodunjalostuksen, tuottavuuden ja rationaalisuuden käsitteet pyrkivät osaltaan valaisemaan modernin ihanteita.

Modernisaatiota ja rationalisoitumista suomalaisessa maataloudessa on tutkittu paljon. Jari Niemelän *Talonpoika toimessaan* kuvaa muun muassa niitä sivistyneistön ajattelutapoja ja valtiovallan toimia, jotka vaikuttivat kauaskantoisesti maatalouden rakenteelliseen muutokseen nälkävuosien jälkeen.<sup>6</sup> Teppo Viholan teos *Leipäviljasta lypsykarjaan* kertoo käytännön tasolla suomalaisen karjatalouden karustakin todellisuudesta vuosisadan vaihteen oloissa<sup>7</sup>. Kimmo Jalonen pohtii viljelyn ja viljelijöiden ristiriitaista suhdetta modernisaatioon ympäristöhistoriallisessa artikkelissaan.<sup>8</sup> Itäsuomenkarjan historiaa ja modernisaation aatteiden vaikutusta rotuyhdistyksen alkutaipaleeseen esittelee puolestaan Lauri Myllylän *Suomenkarja*.<sup>9</sup> Savolaista ja mikkililäistä kontekstia avaavat Teppo Viholan<sup>10</sup> ja Pia Puntanen<sup>11</sup>

---

4 Moilanen 2008.

5 Eskola & Suoranta 1998, 181-185.

6 Niemelä 2008.

7 Vihola 1991.

8 Jalonen 2002.

9 Myllylä 1991.

10 Vihola 1992.

11 Puntanen 1992.

artikkelit *Mikkelin maalaiskunnan kirjassa*. Edellä mainitut tutkimukset auttavat ymmärtämään paitsi modernisaation merkitystä itsenäistymisen kynnyksellä olleessa maassamme, myös Suomen ja Savon maa- ja karjataloudessa 1900-luvun alussa vallinnutta asenneilmastoa, jonka vaikutuksia Sylvi-lehmän elämään pyrin tutkielmassani tarkastelemaan.

Sylvi-lehmä vaikutti Otavan koulutilalla 1900-luvun kahdella ensimmäisellä vuosikymmenellä. Otsikkoni, *Lypsylehmä modernisoituvassa maitoketjussa. Sylvi (1902-1919)*, korostaa paitsi Sylvin yksilöyttä, myös sen funktiota tuottavana maatalousjärjestelmän osana. Pohdin seuraavassa Sylvin elämänvaiheiden kautta ensin vuosisadan alun maatalouden lippulaivan, voin, roolia vientituotteena sekä karja-, maito- ja edelleen meijeritalouden merkitystä Mikkelin alueella ja koko Suomessa. Sitten tarkastelen suomalaisen ja savolaisen maatalouden järkipäätämistä ja modernisaatiota aatteina ja todellisuutena, sivistyneistön mielissä sekä pelloilla ja navetoissa. Viimeiseksi otan tarkastelun kohteeksi sen, miten kotieläintä muokattiin modernimmaksi: karjanhoidon, jalostusaatteiden ja panos/hyötyajattelun muutokset vaikuttivat karjaeläimen elämään ja kuolemaan.

## **1. Maidosta voita, voista valuuttaa**

### *1.1 Lypsylehmät*

Sylvin, menneisyyden lehmän, elämä on piilotettu karjaluetteloiden ja tarkkailukirjojen sarakkeisiin. Sylvi ei ole toimija, joka itse kertoisi itsestään, vaan joukko numeroita, joista muodostuu sarjoja. Sarjat toistuvat vuosittain samankaltaisessa rytmissä, ja tämän rytmin säännönmukaisuudet ja poikkeamat on mahdollista saada kertomaan lehmän elämäntarina. Vertailemalla eri lehmien tietoja voidaan havaita, että vaikka Sylvi oli mukana Otavan karjassa hieman keskimääräistä pidempään, sen elämä koostui sekä kvalitatiivisessa että kvantitatiivisessa mielessä melko tyypillisistä vaiheista. Sylvin koko elämä oli omistettu maidon ja voin tuotannolle, ja tämän tuotannon dokumentointi tallensi Sylvin tarinan.

Veskuna-lehmä, Sylvin emo, oli hankittu Otavan koulutilalle Pieksämäeltä. Veskuna astutettiin vuoden 1901 syyskesällä koulutilan omalla kasvatilla, Yrjö-sonnilla. Punahallava lehmävasikka syntyi 8.4.1902. Vasikka päätettiin jättää elätksi ja sille annettiin nimeksi Sylvi.<sup>12</sup> Keväällä syntyneenä Sylvi varmaankin pääsi jo melko pienenä laitumelle muiden vasikoiden kanssa.

Lehmävasikoiden kasvatuksessa ja ruokinnassa tuli karjanhoito-oppaiden mukaan alusta lähtien tähdätä vasikoiden tulevien maidontuotanto-ominaisuuksien mahdollisimman hyvään kehittymiseen. Nuorkarjan liikunnantarpeesta tuli pitää huolta, ja tulevat lypsikit oli kylmimpinäkin talvipäivinä päästettävä joksikin aikaa ulkoilemaan. Sylvin ensimmäinen talvi oli rauhallista sopeutumista navetan päivärytmiin. Seuraavana kesänä Sylvi olikin jo astutettu, joten se sai laiduntaa aikuisten lehmien seurassa ja oppia näin toden teolla Otavan tavoille.<sup>13</sup> Kaikki tämä tähtäsi määrätietoisesti siihen, että Sylvistä saataisiin hyvä lypsylehmä Otavan karjaan.

Sylvin ura maidontuottajana lähti liikkeelle hitaasti. Parina ensimmäisenä lypsyvuonnaan Sylvi tuotti reilusti alle 2000 kg maitoa vuodessa. Viiden vuoden iässä Sylvi kuitenkin lypsi jo hyvin, ja mikä tärkeintä, maidon rasvaprosentti oli suhteellisen korkea, 4,20%.<sup>14</sup> Tämä ominaisuus oli vointuotantoon perustuvassa karjataloudessa aivan olennainen, kun arvioitiin lehmäyksilön käyttökelpoisuutta ja jalostusarvoa<sup>15</sup>.

Sylvin parasta maitoaikaa olivat vuodet 1913-1915, jolloin vuosituotos pysyi kaiken aikaa 2500 kg:n paremmalla puolella. On huomattava, että tässä vaiheessa Sylvi oli jo yli kymmenen vuoden ikäinen. Sylvin elinikäinen maitotuotos oli 32620 kg: tuotantovuotta kohti laskien tulos oli Otavan kyytölle kohtalaista keskitasoa, mutta elinikäistuotoksesta muodostui Sylvin pitkän uran vuoksi mainio.<sup>16</sup>

Lehmät olivat ennen poikimista pitkään ummessa, ja tämän vaiheen osuminen talvi- tai kesäruokintakauteen saattoi laitumien laadusta riippuen vaikuttaa vuosituotokseen ratkaisevasti. Jos lehmä oli kesäaikaan hyvällä laitumella ja tuotannossa, tämä näkyi

<sup>12</sup> MMA.

<sup>13</sup> MMA; Nylander & Cajander 1912, 194-195.

<sup>14</sup> MMA.

<sup>15</sup> Ks. lähemmin luvussa 3.

<sup>16</sup> MMA.

maitomäärän kasvuna vuoden kokonaistilastoissa: etenkin suurimman tuotantovaiheen aikana, muutama kuukausi poikimisen jälkeen, saatiin runsaalla laitumella hyvä tulos. Sylvi poiki syksyisin ja oli näin ollen osan laidunkautta ummessa, mutta tuotti kuitenkin vielä parhaimman laidunkauden alussa suhteellisen hyvin maitoa.<sup>17</sup>

Lypsy oli Sylvin aikana käsityötä, ja avointen astioiden kanssa työskentely edellytti työympäristöltä tahratonta puhtautta, mikäli maito aiottiin saada hyvälaatuisena talteen ja jatkojalostettavaksi. Mittalypsy tehtiin kolme kertaa kuukaudessa, ja tämän perusteella tarkkailtiin ruokinnan ja tuotannon tasapainoa. Lehmän perimän lisäksi ruokinnalla oli oma vaikutuksensa maidon määrään ja rasvapitoisuuteen ja sitä kautta voin saantoon.<sup>18</sup> Tämä tiedostettiin ja ymmärrettiin hyvin, vaikka käytännössä ihanteellisen ruokinnan järjestäminen oli usein hyvin haasteellista.

## *1.2 Meijeritoimintaa*

Meijeri oli separaattorin ja kirkun ympärille rakennettu jalostuslaitos. Kerma erotettiin maidosta separoimalla, hapatettiin ja kirkuttiin voiksi. Hygieenisesti ja ammattitaitoisesti valmistettu meijerivoi oli laadultaan parempaa kuin kotivoi, jota usein tunnuttiin saavan määrällisesti enemmän: meijerivoi sisälsi vähemmän vettä<sup>19,20</sup>. Voikiloon tarvittiin 25-30 kg maitoa valmistustavasta riippuen<sup>21</sup>. Syrjäseuduilla maito kuorittiin vuosisadan vaihteessa vielä käsin tai separaattorilla, ja kaukaisemmilta kyliltä kuljetettiin usein pelkkää kermaa meijeriin.

Vuosisadan alusta lähtien mejjereitä perustettiin lähinnä osuuskuntien ja muiden yhteenliittymien nimissä. Osuusmeijerien yleistyessä maitoketjun työnjako eriytyi: meijeritoiminnasta tuli teollisuutta, maatilat keskittyivät alkutuotantoon. Samaan aikaan voin markkinatilanne alkoi muuttua: etenkin ulkomaiset ostajat vaativat yhä tasalaatuisempaa voita, mikä käytännössä merkitsi kotivoiin vientimarkkinoiden seisahtumista ja sitä, että kaupallinen vointuotanto oli yhä leimallisemmin osuusmeijereiden käsissä.<sup>22</sup>

<sup>17</sup> MMA.

<sup>18</sup> MMA.

<sup>19</sup> Vihola 1991, 82.

<sup>20</sup> Sunila et al. 1912, 382.

<sup>21</sup> Vihola 1991, 85.

<sup>22</sup> Peltonen 2004, 99-104.



Kun Mikkelin pitäjän Yleinen Osuusmeijeri aloitti toimintansa vuonna 1910, tämänkin alueen pienemmät talo- ja kylämeijerit sulautuivat vähitellen siihen.<sup>23</sup> Vain pienimmät vuokraviljelijät jatkoivat kotivoin tuotantoa, heidän tuottamansa maitomäärät kun eivät olleet riittävän suuria, jotta niitä olisi ollut mielekäästä toimittaa meijeriin. Toisaalta kotivoin laatukin vähitellen parani separaattorien yleistyessä, ja varsinkin syrjäisemmällä seuduilla oman maamme markkinat suosivat maalaisvoita.<sup>24</sup> Osuusmeijerien valtakausi oli kuitenkin väistämättömästi alkanut.

Meijerin hoito oli ammattilaisten työtä. Otavan koulutilalla oli oma meijerinsä, mutta virallisesti seudun meijerikoulutus sijaitsi muualla: Tertin kartanon meijerikoulussa oli jo 1890-luvulla koulutettu meijerskoja<sup>25</sup>. Mikkelin Osuusmeijerissäkin oli alusta lähtien opinsaanut meijerska Katavisto ja hänellä apulaisena Hilja Takkinen.<sup>26</sup> Työssä olivat jo tuohon aikaan oivana apuna lukuisat edistykselliset keksinnöt, kuten tehokkaat sentrifugit eli separaattorit<sup>27</sup>, pastörintilalaitteet, meijerikirnut ja erityisesti maitokiven poistoon suunnitellut puhdistusaineet<sup>28</sup>. Laadun puolesta mikkeliläisvoinkaan ei tarvinnut hävetä vaativilla markkinoilla.

Kaikkia meijerituotteita ei suinkaan viety ulkomaille. Mikkelin Osuusmeijerillä oli alusta lähtien kaupungissa oma myymälä, jossa tarjolla oli sekä maitoa että voita. Maidosta oli varsinkin 1910-luvun loppupuolella pulaa, ja myymälässä puhkesi suorastaan nahinoita innokkaiden ostajien välillä. Jotkut osuusmeijerin osakkaat yrittivät lisäksi myydä tuotteitaan omaan lukuunsa, mikä aiheutti huolta ja kurinpitotoimien tarvetta. Pienen osuusmeijerin oli hankalaa itse valvoa etujaan, mutta tilannetta selkeytti meijerin liittyminen Valion jäseneksi vuonna 1917.<sup>29</sup>

---

23 Vihola 1992, 114.

24 Peltonen 2004, 107.

25 1900-luvun puolella Mikkelin seudulla ei enää toiminut meijerikouluja; lähimmät sijaitsivat Jorvoisten Järvikylässä ja Sysmän Hovilassa.

26 Äijö 1985, 70. Tulkoot nämä kaksi naista ainoina ihmislajia edustavina Sylvän aikalaisina nimiltä mainituiksi kirjoitelmassani; haluan näin kunnioittaa yhtäältä Sylvän pääroolia työssäni ja toisaalta tunnustaa sen tosiasian, että lehmien ja maidon parissa työskentely oli nimenomaan naisten alaa.

27 Todistuksia suomalaisista Lacta-separaattoreista 1912.

28 Pura Liotus 1906.

29 Äijö 1985, 73.

### 1.3 Voita maailmalle

Karjamäärien kasvaessa vanha kaskeamiseen pohjautunut maatalous jäi taakse. Kun karjan tärkeimmät tuotteet perinteisesti olivat olleet lanta ja liha, nyt maito korvasi ne taloudellisessa ajattelussa lähes täysin. Voista tuli suomalaisten valuutta, jota meijeri-Sammot takoivat. Voinviejä-Suomen vaiheet eivät kuitenkaan muodosta voittokulkujen siivittämää, puhdasta menestystarinaa.

Miksi ja miten Suomi oli muuttunut viljanviljelymaasta karjatalousmaaksi? Jäljet johtavat maailmanmarkkinoille: kun amerikkalainen maatalous 1800-luvun puolivälin jälkeen koneellistui ja tehostui voimakkaasti ja Eurooppaan laivattiin suuret määrät viljaa, vehnän hinta romahti ja leipäviljan viljely Euroopassa tuli kannattamattomaksi. Maitotaloustuotteita, ennen kaikkea voita, sen sijaan kannatti yhä paremmin tuottaa vientiin asti. Kuljetusmahdollisuuksien kehittyessä Euroopan voimarkkinat avautuivat esimerkiksi Siperian ja muun Venäjän tuotannolle<sup>30</sup>. Suomalaista voita oli myyty 1880-luvulla lähinnä Venäjällä ja Ruotsissa, mutta vuosisadan vaihteen lähestyessä voimarkkinamme olivat yhä enemmän Tanskassa ja Englannissa. Kuljetusmahdollisuuksien lisäksi kohdemaiden valikoitumiseen vaikuttivat tulliolot, jotka suosivat kaupan suuntautumista Englantiin.<sup>31</sup>

Itäsuomalaisen Mikkelin luontainen vientisuunta oli silti edelleen Pietari. Maitomäärien noustessa 1910-luvun mittaan haluttiin täälläkin osallistua ulkomaankauppaan. Suora kauppa Pietariin ei mikkeliläisiltä ottanut onnistuakseen, mutta vuonna 1916 maitoa lopulta välitettiin suurkaupungin markkinoille kymenlaaksolaisen osuusmeijerin kautta. Seuraavana vuonna Mikkelin Osuusmeijeri liittyi Valion jäseneksi, ja vientituotteiden myynti järjestettiin siitä lähtien Valion kautta.<sup>32</sup>

Vaikuttaa siltä, että mikkeliläiset heräsivät vientitoimintaan hieman jälkijunassa. Kun peltoviljelyn painotukset vähitellen olivat vaihtuneet viljasta rehun suuntaan ja tilalliset oli valjastettu tuottamaan voita vientikauppaan, maatalouden tilanne oli aluksi

30 Koitar-lehti kertoi talvella 1902 Siperian meijeritoiminnan kokemista merkillisistä vaikeuksista.

Tanskalaiset olivat perustaneet Siperiaan meijereitä, mutta maitotoimitukset olivat epävarmoja, koska maakauppiat olivat kertoneet talonpojille tanskalaisten olevan paholaisen palveluksessa. - Koitar N:o 4, 1902.

31 Niemelä 2008, 103-121.

32 Äijö 1985, 73.

vaikuttanut suorastaan kukoistavan nousujohteiselta. Voi meni kaupaksi hyvään hintaan, kunnes 1910-luvulla sen vienti vähitellen tyrehtyi. Samaan aikaan maamme leipävilja oli käytännössä tuotava ulkomailta, kun peltoalastamme yhä suurempi osa oli rehukäytössä. Metsätuotteiden myynti tarjosi onneksi tällä kohtaa pelastuksen, kun voin myyntitulot, joihin oli vahvasti uskottu, eivät enää riittäneetkään leipäviljan hankkimiseen.<sup>33</sup> Vielä 1900-luvun parina ensimmäisenä vuosikymmenenä maitotalous kuitenkin muodosti suuren osan Mikkelin seudun maa- ja metsätalouden tuotteiden yhteisarvosta.<sup>34</sup> Karjanhoidon opetus oli merkittävässä roolissa myös Otavan koulutilan toiminnassa.<sup>35</sup>

## 2. Karjatalouden teoria ja käytäntö

### 2.1 Tietotaitoa koulutilalta

Suomalainen karjatalousalan koulutus oli aloitettu 1850-luvun lopulla. Kun maatalouden toimintatapojen tunteminen ennen oli siirtynyt suvussa, vähitellen alettiin nähdä tarpeelliseksi välittää kansalle uutta tietoa, jonka avulla karjanhoitoa saataisiin kehitettyä nykyaikaisempaan suuntaan. Ennen kaikkea maatalouskoulutuksen tavoitteena oli kouluttaa työnjohtajia kartanoiden, vaivaistalojen ja muiden suurten tilojen tarpeisiin.<sup>36</sup>

Ajatus koulutuksen järjestämisestä tuli sivistyneistöltä, ja alkuvaiheessa olikin kohdattu yllätyksiä, kun ennen kansakoulujen yleistymistä esimerkiksi opiskelijoiden luku- ja laskutaito olivat usein heikkoja tai olemattomia.<sup>37</sup> Vuosisadan vaihteen jälkeen Otavan oppilaiksi pyrkiviltä jo edellytettiin vuoden työkokemuksen lisäksi "kirjoitustaitoa ja luvunlaskua kokonaisilla luvuilla"<sup>38</sup>. Vähitellen maatalouskoulut tuottivat yhä pätevämpiä alan ammattilaisia, jotka sitten välittivät tietotaitoaan edelleen viljelijöille

<sup>33</sup> Niemelä 2008, 142-158.

<sup>34</sup> Vihola 1992, 116, .

<sup>35</sup> Puntanen 1992, 465.

<sup>36</sup> Puntanen 1992, 465.

<sup>37</sup> Vihola 2004, 198-203.

<sup>38</sup> Mikkelä 30.05.1904.

muun muassa talousseurojen ja maanviljelysjärjestöjen kautta.<sup>39</sup>

Otavan maanviljelyskoulu ja naisille suunnattu karjanhoitokoulu olivat aloittaneet toimintansa Liukkolan sotilasvirkatalossa Mikkelin pitäjän Otavan kylässä heti ensimmäisten joukossa 1850-luvun lopulla. Välillä karjanhoitokoulun toiminta oli keskeytynyt kunnollisen navetan ja meijerin puutteessa, mutta uuden navetan valmistuttua 1865 naisten koulutus aloitettiin jälleen. Kymmenen vuotta myöhemmin valmistui meijerirakennus. Koulutilalla oli nyt periaatteessa mahdollista oppia maa- ja karjatalouden koko toimintaketju.<sup>40 41</sup>

Sylvin aikana opetus oli jo vakiintunutta. Vuosisadan alussa Otavassa toiminut kaksivuotinen karjanhoitokoulu oli suunnattu lähinnä miehille, mutta vuonna 1906 aloitettiin yksivuotinen, naisille tarkoitettu koulutus<sup>42</sup>. Hakijoita oli runsaasti, mutta heistä vain kuusi valittiin vuosittain kouluun; yksi oppilas pystyi hoitamaan kymmenkunta lehmää. Oppilaat valikoitiin siten, että kotitilallaan karjataloutta jatkavat olivat etusijalla.<sup>43</sup> Nämä nuoret omaksuivat puhtaat ja järjestelmälliset työtavat maitoketjun eri työvaiheissa, ja hygienian ihanteet levisivät vähitellen paitsi maamiesseurojen ja neuvontajärjestöjen, myös koulutilalla opiskelleiden naisten kautta tehokkaasti Mikkelin seudulle.<sup>44</sup>

Vuoden mittainen käytännöllis-tietopuolinen karjanhoitokoulu oli tiivis ja työtahdiltaan rankka, ja teoreettinen anti kärsi käytännön töiden näytellessä pääosaa. Oppilaat hoitivat ja lypsivät lehmiiä sekä työskentelivät maito huoneessa. Lisäksi koulutilalla oli muita eläimiä, jotka vaativat osansa oppilaiden ajasta.<sup>45</sup> Kun Sylvi ja muut lehmät lypsettiin käsityönä vähintään kaksi kertaa päivässä, oppilailla oli varmasti kädet täynnä ilman karjanhoidon teorian lueskeluakin.

39 Vihola 2004, 198-203.

40 Puntanen 1992, 462.

41 kuitenkin ks. alaluku 1.2.

42 Esimerkiksi Ann-Catrin Östman (2000) muistuttaa, että karjanhoito koettiin hyvin leimallisesti naisten työksi, mikä varmaankin osittain selittää sen, että miehiä ei tahtonut riittää karjanhoitokouluun oppilaiksi. Toisaalta kaksivuotinen koulutus olisi monessa tapauksessa vienyt tilan töiltä kohtuuttomasti aikaa.

43 Puntanen 1992, 464.

44 Teräsvuori 1911, 228.

45 Puntanen 1992, 465-466.

## 2.2 Valistusta ja ihanteita

Maatilojen vähittäinen suunnanmuutos leipäviljan kasvattamisesta lypsykarjatalouteen oli yhtäältä seurausta markkinoiden kehittymisestä ja muuttumisesta, mutta toisaalta sivistyneistön pitkän ja sinnikkään valistustyön tulos. Ei riittänyt, että markkinatilanteen niin vaatiessa yhtäkkiä alettiin tuottaa voita niistä eväistä mitä saatavilla sattui olemaan: karja-ainesta oli kehitettävä, navetat ja pellot saatettava siisteiksi ja käytännöllisiksi, viljelijät kouluttava huolellisiksi ja aikaansaaviksi. Kansantalouden edistäminen ja hengenviljely kulkivat käsi kädessä. Samalla kun tilallisia ohjattiin tuottamaan voita vientimarkkinoiden tarpeisiin, maaseudun kansaa haluttiin yleisemminkin kasvattaa kohti järkevyyttä, siveellisyyttä ja maahenkeä. Kansahan ei itse osannut vaurastua, vaan se muodosti hankkeessa vain lihakset; sivistyneistön oli toimittava aivoina.

Uudenaikaiset aatteet eivät tietenkään aina toteutuneet, mutta jo itse valistuspuhe oli yllättävän ristiriitaista. Kimmo Jalonen kuvaa, miten kansanvalistus tarjoili sekoituksen modernia ja nostalgiaa. Yhtäältä pyrittiin kohti uudenaikaista nykypäivää, toisaalta haikailtiin takaisin maaseudun kulta-aikaa, jolloin kylissä vallitsi arkaainen yhteisöllisyys. Maahenki, talonpoikainen rehtiys, työteliäisyys ja uskonnollinen eetos olivat sellaisia sivistyneistön talonpoikiin liittämiä perinteisiä piirteitä, joiden varaan uudenaikaistuminenkin haluttiin perustaa.<sup>46</sup> Pienviljelyksen, omillaan pärjäävän talonpojan ihanteen ja kenties myös maatiaiskarjan arvostuksen säilyminen monien murroskausien yli ovat todennäköisesti tämän ”nostalgisen modernin” ansiota.

Vuonna 1797 perustettu Suomen Talousseura, joka alusta lähtien oli ollut luonteenomaisesti yhteiskunnan yläkerrosten hanke, poiki 1800-luvun mittaan maanviljelysseuroja eri puolille suuriruhtinaskuntaa; 1870-luvulta lähtien syntyneet maamiesseurat puolestaan olivat talonpoikaisväestön omaehtoisia organisaatioita. Kun maanviljelyskouluissakin alettiin 1890-luvulle tullessa järjestää pientilallisten tarpeita palvelevia lyhytkursseja, valistusjärjestelmä puri talonpoikiin yhä tehokkaammin. Karjan arvo sekä lannan että maidon tuottajana alettiin ymmärtää, ja karjanlannan käyttöön, rehuun ja nurmeen perustuvia viljelymenetelmiä pyrittiin edistämään.<sup>47</sup>

<sup>46</sup> Jalonen 2002, 233-235.

<sup>47</sup> Niemelä 2008, 103-121.

Mikkelin läänin maanviljelysseura otti palvelukseensa vuosisadan vaihteessa muiden muassa karjanhoidon- ja meijerihoidonneuvojat. "Suuren osan maataloudellisesta valistus- ja herätystyöstään suorittaa seura maamiesseurojen kautta ja avulla", kirjoitti Kaarlo Teräsvuori historiikissaan vuonna 1911.<sup>48</sup> Konsulentit innostivat ja valistivat kansaa, seuraten "maamiestä vainioilla, niityillä, karjakartanoissa ja maito huoneissa".<sup>49</sup>

Vuosisadan alussa Mikkelin läänin maanviljelysseura oli mukana myös Otavan maanviljelyskoulun johtokunnassa. Toinen merkittävä valistustyön muoto oli sellaisten viljelijöiden palkitseminen, jotka olivat hoitaneet maa- ja karjataloutensa oivallisesti, mutta lisäksi osoittaneet tiloillaan harrastusta "yleisen järjestyksen" kaltaisissa asioissa<sup>50</sup>. Tämä osoittaa, että pienviljelijän ihanteellista kuvaa haluttiin pönteästi vaalia myös maakuntatasolla. Palkitut tilat olivat todistetusti siistejä, sieviä ja vieläpä mukavasti sisustettujakin, mikä ei suoranaisesti vaikuttanut niiden tuottavuuteen, mutta uusinsi käsitystä ihanteellisesta talonpoikaistalosta ja sen ylläpidosta.

Myös Otavan navetassa ja koko koulutilalla annettu opetus tähtäsi viime kädessä siihen, että tilalliset saataisiin kurinalaisesti tuottamaan laadukasta maitoa. Arkistossa säilyneet tunnontarkat mittalypsylyluettelot ja päiväkirjat, joissa tiedot kerättiin ensin päivittäisten navettatöiden yhteydessä ja siirrettiin myöhemmin kirjanpitoon, kertovat pyrkimyksestä aukottomaan järjestelmällisyyteen.<sup>51</sup>

### *2.3 Niukkuuden todellisuus*

Savossa kaskiviljelyyn perustunut omavaraistalous oli jo ennen 1800-luvun nälkävuosia alkanut muuttua kaupallistuneeksi vaihdantataloudeksi<sup>52</sup>. Toisaalta tuotannon mittakaava oli vielä Sylvin aikaan hyvin pienimuotoista: Mikkelin maalaiskunnassa oli vuonna 1910 peräti seitsemän torppaa tai vuokraviljelmää kymmentä itsenäistä taloa kohti. Mikkeliläistilan tyypillinen peltoala oli tuolloin 5-10 ha; tätä kokoluokkaa oli lähes puolet kaikista kunnan maataloista.<sup>53</sup>

---

48 Teräsvuori 1911, 186.

49 Teräsvuori 1911, 186-188.

50 Teräsvuori 1911, 216-217.

51 MMA.

52 Vihola 1992, 98.

53 Vihola 1992, 99.

Mikkelin seudun viljasato pieneni 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä<sup>54</sup>. Samaan aikaan lehmien lukumäärä seutukunnassa alkoi vähentyä vuosisadan vaihteen huippulukemista.<sup>55</sup> Kehitys poikkesi valtakunnallisesta, sillä koko maassa esimerkiksi rehukauran sato nousi 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä, mikä kertoo nimenomaan karjatalouden merkityksen jatkuvasta kasvusta.<sup>56</sup>

Miksi sitten Savon tilanne poikkesi muusta Suomesta? Teppo Vihola kertoo, miten savolaista karjataloutta jouduttiin olosuhteiden pakosta vauhdittamaan jo 1800-luvun puolivälissä. Metsät oli käytännössä tuhottu kaskeamalla, ja isojaon myötä asia muuttui talollisille uudella tavalla henkilökohtaiseksi: he ikään kuin heräsivät metsäomaisuutensa vaalimiseen. Entinen kaskikulttuuri, jossa uutta viljelyalaa jatkuvasti vallattiin metsävarojen kustannuksella, ei enää käynyt päinsä. Kun oli pärjättävä vakituisilla pelloilla, niitä oli lannoitettava, ja tähän tarvittiin karjan tuottamaa lantaa. Vaikka pelloilla siis tässä vaiheessa viljeltiin lähinnä leipäviljaa, karjatalous oli jo varhain tullut mukaan viljelyn apuvälineeksi.<sup>57</sup>

Karjamääriä oli Savossakin kasvatettu innokkaasti, koska voiviennin vetoon luotettiin. Vuosisadan vaihteeseen mennessä nautakarjan määrä oli Mikkelin maalaiskunnan alueella kohonnut 8300 yksilöön, eikä luonnonniittyjen tuottokyky enää riittänyt karjan kunnolliseen ruokintaan<sup>58</sup>. Savossa heinän viljely pelloilla oli vielä vuonna 1910 vähäistä: maalaiskunnan viljelyalasta (n. 8200 ha) heinäpeltoa oli vain noin 6%. Heinä korjattiin yhä enimmäkseen luonnonniityiltä, koska kiviset pellot tekivät koneiden käytön hyvin vaikeaksi.<sup>59</sup>

Otavan koulutilalla, jossa lehmien vuosituotos oli jo 1900-luvun alkuvuosina 2000 kg:n paremmalla puolella, rehustukseen suhtauduttiin vakavasti. Otavan rehukirjanpito kertoo, että vuodessa lehmälle annettiin tyypillisesti noin 60 ravintoyksikköä vastaava määrä öljykakkuja, 300 ry muuta väkirehua, 700 ry korsirehua (heinä, olki) ja 100 ry

---

54 Vihola 1992, 101-102.

55 Vihola 1992, 108.

56 Vihola 1991, 18.

57 Vihola 1992, 97.

58 Vihola 1992, 108.

59 Vihola 1992, 99.

tuorerehua (esim. turnipsit)<sup>60</sup>. Kun laitumen osuudeksi laskettiin noin 400 ravintoyksikköä, yhteismääräksi muodostui noin 1500 ry. Tällä ruokinnalla lehmä tuotti noin 2200 kg maitoa vuodessa.<sup>61</sup> Rehuyksikkömäärä ja ruokinnan yleinen rakenne oli kutakuinkin ajan opaskirjojen mukainen, joskin taulukoiden heikommasta päästä<sup>62</sup>.

Vasikoiden kohtalo Otavan koulutilan navetassa, kuten muuallakin Suomen kartanoissa ja mautiloilla, oli usein kova. Tämä kertoo raadollisen selvästi, että savolainen ja suomalainen karjanhoito oli käytännössä usein niukkuuden jakamista. Sonnivasikat tulivat yleensä ennemmin tai myöhemmin syödyiksi, mutta lehmävasikatkin hävitettiin erittäin yleisesti heti niiden synnyttyä - niitä ei kannattanut kasvattaa teuraskokoon, ellei niitä haluttu jättää lypsylehmiksi. Opaskirjoissaan maatalousneuvokset neuvoivat kasvattamaan vasikat juottamalla kahden kuukauden ikään saakka, mutta tällaisten juottovasikoiden ruokintaan olisi pitänyt käyttää kohtuuttomaan suuri osa kyyttöjen muutoinkin pienestä maitotuotoksesta<sup>63</sup>. Otavan koulutilalla oli vuosina 1902-1919, Sylvin elinaikana, noin viidenkymmenen lehmän karja.<sup>64</sup> Tilan 103 peltohehtaarin tuotto riitti tämän kokoiselle nautamäärälle sekä pelto- ja metsätöissä tarvittaville hevosille todennäköisesti vain niukin naukin. Jos lisäksi oletetaan, että peltoalasta osa oli leipäviljalla, käytettävissä ollut rehumäärä on syytä arvioida melkoisen pieneksi.

### 3. Tuotantoeläin

#### 3.1 Sylvi jätti jälkiä

Sylvi poiki ensimmäisen kerran kaksivuotiaana, keväällä 1904. Vasikka, jonka isästä tai sukupuolesta ei ole mainintaa kirjanpidossa, teurastettiin. Kolmena seuraavana vuonna Sylvi astutettiin omalla isällään, Yrjöllä, ja kaikki vasikat teurastettiin saman tien.<sup>65</sup>

<sup>60</sup> Mikkelin maakunta-arkisto.

<sup>61</sup> Jos nykylehmän keskimääräiseksi päivätuotokseksi lasketaan 30 kg ja tarvittavaksi ravintomääräksi 20 ry, sadan vuoden takaiset vastaavat luvut olivat noin 6 kg ja 4 ry. Suhde on siis ennallaan, mutta sekä lehmien että ruokinnan ja tuotannon mittakaava on toki muuttunut.

<sup>62</sup> vrt. esim. Nylander & Cajander 1916, 150.

<sup>63</sup> Vihola 1991, 106, 108, 112.

<sup>64</sup> MMA.

<sup>65</sup> MMA.



Vuonna 1907 Sylvi punnittiin: paino oli kyytölle tyypillinen, 363 kiloa. Vuodenvaihteessa Sylvin muutkin strategiset mitat otettiin kirjoihin ja kansiin: korkeus oli edestä 110 ja takaa 112 senttimetriä, rinnanympärys 175 ja takaruumiin ympärys 175 senttimetriä. Luultavasti Sylvi otettiin viimeistään näihin aikoihin myös itäsuomenkarjan kantakirjaan, missä sen numero oli 319.<sup>66</sup>

Sylvi oli nyt päässyt toden teolla vauhtiin maidontuotannossa. Vuoden 1907 oivallinen 2748 kilon tuotos varmaankin vaikutti siihen, että Sylviltä haluttiin saada jälkeläisiä eloon. Seuraavan vasikan isäksi valittiin Uljas, joka ei ollut Sylville sukua, ja vuonna 1908 syntynyt lehmävasikka - Ilta II nimeltään - säilytettiin. Myöhemmin Ilta II pääsi emänsä tavoin kantakirjaankin. Myös seuraavan vuoden lehmävasikka, Jouru, jätettiin syystä elätiksi: olihan Sylvi-emo jo hyväksi havaittu ja Kuopiosta hankittu Vilkki-isänuori, lupaava ja neljännen polven kantakirjasonni. Jourun täyssisar Korea, seuraavan vuoden lehmävasikka, valitettavasti kuoli. Sylvin ja Vilkin seuraavien vuosien vasikat teurastettiin: sukua oli jo saatu talteen koulutilan karjaan.<sup>67</sup>

Mestari-sonni hankittiin vuonna 1912 Seppälän maamieskoulusta. Isänä sillä oli Pomi II, kuten Vilkilläkin. Mestari astui Sylvin alkutalvesta 1913, ja seuraavana syksynä syntyi lehmävasikka Onnikki. Se jätettiin elätiksi, mutta teurastettiin tuntemattomasta syystä nelivuotiaana. Vuosien 1916 ja 1917 lehmävasikat sekä Sylvin viimeiseksi jäänyt vuoden 1918 sonni teurastettiin, mutta sitä ennen jätettiin eloon vuoden 1915 lehmävasikka Pirjo, jolla yllättäen oli jälleen isänä Vilkki.<sup>68</sup>

Sylvin ura koulutilan karjassa oli keskivertoa pidempi. Vuosina 1900-1902 Otavassa syntyneiden lehmien keskimääräinen elinikä oli vain hieman yli 12 vuotta. Kun Sylvi 17-vuotiaana teurastettiin, se oli tehnyt hienon lypsyuran ja jättänyt karjaan useita jälkeläisiä genejään kantamaan. Sylvin lopullista teurastamissyystä ei ole kirjattu, mutta todennäköisesti iäkäs lehmä oli vanhuuttaan huonojalkainen ja utareiltaankin sangen kulunut. Tavallisimmin lopettamissyiden sarakkeesta löytyivät 1910-luvulla sanat ”sairas” tai ”maho”, mutta kumpaakaan näistä merkinnöistä ei Sylvin kohdalla ole.<sup>69</sup>

---

66 MMA.

67 MMA.

68 MMA.

69 MMA.

### 3.2 Kantakirjoja ja rodunjalostusta

Se, että Sylvin maidontuotanto oli vasta viiden vuoden iässä noussut mukavalle 2000-2500 kg vuositasolle, on mielenkiintoinen yksityiskohta, kun pohditaan itäsuomalaisen karjarodun kehittämistä. Lehmän lypsyura oli kieltämättä pitkä, kun se vielä 15-vuotiaana tuotti 2200 kg maitoa vuodessa, mutta jos tuotanto kahtena ensimmäisenä lypsyvuonna jäi puoleen tästä, ei näiden vuosien osalta juuri voida puhua kannattavuudesta. Lypsylehmän elämänuraa tuli arvioida kokonaisuutena, pitkän tähtäimen hankkeena. Siksi lehmän terveys, hyvä rakenne ja kestävyys olivat valistuneessa karjataloudessa olennaisia ominaisuuksia jalostuseläimiä valittaessa, vaikka myös maidon määrää ja rasvapitoisuutta tarkkailtiin tiiviisti<sup>70</sup>.

Genetiikkaan perustuva karjanjalostus oli Sylvin aikana nousussa, mutta ei välttämättä vielä edustanut ainoaa hyväksyttyä tulkintaa tai edes valtavirran ajattelua: perinnöllisyydestä käytiin edelleen voimakasta periaatteellista keskustelua. Sekä rotupuhtailla lehmillä että sekarotuisilla oli suomalaisen karjatalouden nousukautena vankat kannattajansa. Rotupuhtausoppi, jonka August von Weckherlin oli muotoillut 1800-luvulla, korosti puhtaan karjakannan vaalimista ja eläinten hyvien ominaisuuksien säilyttämistä ja kehittämistä tällä tavoin. Hermann Settegast puolestaan oli painottanut yksilön ominaisuuksien tarkkailua: puhdasrotuisuus ei ollut ratkaiseva tekijä, vaan hyviin tuloksiin päästiin käyttämällä hyviä eläimiä niiden rodusta ja taustasta riippumatta. Suomessa oli jo 1800-luvun puolella käytetty ulkomaisia sonneja maatiaiskarjaa parantamaan. Tämän voi ajatella perustuvan sekä rotupuhtausoppiin – omat maatiaissonnimme olivat liian monenkirjavia muodostaakseen yhtenäisen rodun – että individuaalipotenssioppiin, jonka perusteella yksittäisten huippusonnien ominaisuuksien ajateltiin olevan pitkällä tähtäimellä hyväksi koko karjakannallemme.<sup>7172</sup>

Otavassa maatiaiskarjaan oli panostettu voimakkaasti jo 1800-luvun lopulla. Ulkomaisista roduista vain ayrshire oli osoittautunut kutakuinkin vastustuskykyiseksi karjaruttoa ja nautatuberkuloosia, pelättyjä tarttuvia tauteja, vastaan. Otavassa ayrshiret jäivät sivurooliin, kun Itä-Suomen Karjanjalostusyhdistyksen myötä

70 Nylander & Cajander 1916, 73.

71 Myllylä 1991, 12.

72 Tervo 2004, 102.

maatiaiskarjaa alettiin kehittää omista tarpeista. Maanviljelysseurat olivat aktiivisesti mukana itäsuomenkarjan perustan luomisessa.<sup>73</sup> Mikkelin läänin maanviljelysseuran kannustamana seudulle tuotiin edustavia ja tyypillisiä kyyttösonneja ennen kaikkea Pohjois-Karjalasta, jossa kannan katsottiin säilyneen alkuperäisimmässä muodossaan. ”Kiuruveden sarvelliset kyytöt” eivät olleet yhtä arvostettuja. Kantakirjasonnit olivat siis valikoitua joukkoa, mutta haluttujen ominaisuuksien periytyminen ei tapahtunutkaan aivan niin suoraviivaisesti kuin karjaväki olisi toivonut. Komea nupopääsonni ei useinkaan tuottanut kaltaisiaan jälkeläisiä.<sup>74</sup> Mahdollisesti formalismi näytteli edelleen turhan suurta osaa eläinaineksen valinnassa.

Formalismi oli ajatus, jonka mukaan ulkomuotoseikat vaikuttivat eläimen tuotantokykyyn. Tarkkailtiin nahan paksuutta, maitosuonia, jopa häntää, ja näiden perusteella arvioitiin eläimen jalostusarvoa. Tämä ajattelu alkoi 1800-luvun lopulla juhlapuheissa väistyä, mutta käytännössä ulkonäköasioilla oli edelleen merkitystä eläinten arvioinnissa. Itäsuomenkarjan jalostusyhdistyshän oli perustettu juuri Otavassa 1898, ja tämän jälkeen painopiste siirtyi tuotannon tarkkailuun. Toisaalta tuolloin määriteltiin myös ISK:n rotutyypin suhteellisen tarkkoine ulkomuodon kuvauksineen. Se, että kolme karjakantaamme (ISK, LSK, PSK) nimettiin vuosisadan vaihteen tienoilla kaikki omiksi roduikseen, joilla oli omanlaisensa ulkoiset piirteet, heijastelee Myllylän mukaan juuri formalismin periaatteita.<sup>75</sup>

### *3.3 Sylvin aika – edistystä vai taantumusta?*

Modernisaatio merkitsi karjatalouden kannalta muun muassa paikallisten luonnonvarojen käytön vähittäistä vaihtumista tuontirehujen hankkimiseen. Pienviljelijät olivat ennen hyödyntäneet tehokkaasti sekä alueen omia eläinrotuja ja kasvilajeja että muutenkin paikallisia luonnonvaroja. Tuotteet oli käytetty itse tai markkinoitu ne paikallisesti. Rautateiden myötä tilanne muuttui nopeasti.<sup>76</sup> Toisaalta esimerkiksi lehmärotujen osalta kehitystä voisi tulkita osin ”takaperoiseksi”, jos ajatellaan ulkomaisten rotujen edustavan edistystä ja kehitystä. Otavankin karjassa oli näet vielä hieman ennen Sylvin syntymää ollut myös ayrshire-rotuisia lehmiä, mutta

<sup>73</sup> Myllylä 1991, 11.

<sup>74</sup> Teräsvuori 1911, 260.

<sup>75</sup> Myllylä 1991, 12-18.

<sup>76</sup> Franklin 1999, 128-129.

luetteloiden mukaan koko karja vaihtui vuosisadan parin ensimmäisen vuoden jälkeen itäsuomalaisiin.<sup>77</sup> Ehkä suuren karjan ja vähäisten resurssien yhtälö sai aikaan sen, että Itä-Suomen Karjayhdistyksen perustamispaikassa haluttiin keskittyä ylläpitämään ja kehittämään maataisia, joiden vaatimukset olivat yhtäältä vähäisempiä ja toisaalta paremmin tunnettuja. Näin uudenaikaistumiskehitys polveili Otavan navetassakin molempiin suuntiin.

Esimerkkinä häilyvästä jalostuspolitiikasta kannattaa mainita muualta ostettujen eläinten heikko hyödyntäminen. Otavaan hankittiin hyvää itäsuomenkarjaa pitkienkin matkojen takaa: Hammaslahdelta, Leppävirralta, Iisalmelta. Silti näidenkin sonnien ja lehmien jälkeläisistä ylivoimaisen suuri osa teurastettiin saman tien.<sup>78</sup> Sonnivasikoista suurin osa oli tietenkin joko hävitettävä tai kasvatettava vain muutaman kuukauden ajan teuraaksi: siitoskäyttöön voitiin jättää ikäluokastaan ehkä vain yksi pikkusonni. Suuri sonnilauma olisi ollut jo pelkästään sadan vuoden takaisia aitaustekniikoita ajatellen mahdoton yhtälö. Jostain syystä kuitenkin edes ostoeläinten lehmävasikoille ei annettu mahdollisuutta osoittaa perintönä saamiaan hyviä tuotanto-ominaisuuksia – oliko niiden ulkomuoto vastasyntyneenä kenties formalismin hengessä vääränlainen?

Savon nautamäärä oli 1900-luvun alkuvuosina pienenemään päin: rehun järjestäminen suurille karjoille oli hankalaa. Otavan koulutilalla pääluku kuitenkin kasvoi jatkuvasti, vaikka rehuntuotanto ei sielläkään ollut samassa määrin nousujohteista. Kun vuonna 1901 luettelosta löytyy 27 lehmää, vuoden 1917 luku on kokonaiset 60 eläintä. Arkistoon kerättyjen tietojen perusteella jää hieman epäselväksi, mitä tämä suurentunut karja sai syödäkseen. Voi tietenkin olla, että rehua hankittiin kylän ja seudun muilta tiloilta, mutta tämän paikallistalouden tarkempi tutkiminen ei tämän työn puitteissa ole mahdollista. Kuitenkin on syytä huomata, että lehmien keskimääräiset lypsytulokset eivät Sylvin aikana juuri kohentuneet. Kun muistetaan, että koulutila oli rodun jalostuksen ja kantakirjauksen edelläkävijä, voidaan olettaa että ravinto muodosti tuotannon kasvussa merkittävän minimitekijän.<sup>79</sup>

---

77 MMA.

78 MMA.

79 ks. mm. MMA.

## Lopuksi

Suomea ja Savoaa pyrittiin tarmokkaasti modernisoimaan Sylvin aikana. Projekti ei kuitenkaan aina edennyt haluttuun suuntaan. Luonnonolojen ja muiden suurten puitteiden lisäksi esteenä oli usein asenneilmasto. Pullonkaulana suoraviivaisen edistyksen tiellä ei ollut pelkästään tilallisten vanhoillisuus, vaan myös sivistyneistön vaalima kulta-ajan talonpoikaisuuden ihanne.

Kansallisvaltiotasoinen aikasarjojen tarkastelu, jota sosiaali- ja taloushistoria on perinteisesti harjoittanut, luo usein turhan edistyksellisen kuvan modernisaation kehityskuluista, jotka todellisuudessa ovat täynnä suuria ja pieniä kriisejä, katkoksia ja taantumia. Murrosvaiheet on ohitettu ”poikkeuksina”, problematisoimatta. (Peltonen 1999, 37-38).<sup>80</sup> Suomalaisen karja- ja maitotalouden piirissä se kehitys, johon sata vuotta sitten pyrittiin ja joka toki vähitellen toteutuikin, katkeili ja pysähteli tuon tuosta. Aatteet saattoivat olla sisäisesti ristiriitaisia, poliittiset tilanteet vaihtelivat ja maatalouden rakenne ja tilojen omistussuhteet vaihtelivat niiden pyörteissä, maailmansota syttyi. Maidon osalta modernisaatiota monimutkaisti se, että hygieniavaatimukset perustuivat tieteelliseen tietoon, joka saatiin kovin hitaasti välitettyä kansalle. Karjanjalostus puolestaan oli erilaisten aatteiden viidakossa hapuilevaa toimintaa. Viljelymenetelmien kehittymisen tiellä olleet henkiset ja aineelliset esteet tekivät laajamittaisesta karjataloudesta Savossa ja suuressa osassa muutakin Suomea erittäin vaikeaa.

Menneisyydestä voi löytää liikettä eteen- ja taaksepäin, äkillisiä murroskohtiakin. Sitäkin enemmän menneisyys on käsittänyt huokoisia aikoja, joina aatteet ja ideat ovat ikään kuin muhineet yhteiskunnassa. Karjatalouden uudenaikaistuminen on juuri tällainen huokoinen prosessi, jossa teknologia ja työtavat ovat viimeisen vuosisadan kuluessa muuttuneet vallankumouksellisesti, mutta jossa samaan aikaan menneet arvot ja ihanteet ovat edelleen voimakkaasti läsnä<sup>81</sup>.

Sylvi, kantakirjalehmä, oli itäsuomenkarjan jalostushistorian alkuajan uranuurtajia. Valkoselkäinen kyyttö on vakiintunut itäsuomalaisen lehmän ulkoasuksi, ja vaikka Sylvi

<sup>80</sup> Peltonen 1999, 37-38.

<sup>81</sup> ks. esim. Silvasti 2001.

itse mainitaankin punahallavaksi, se mitä luultavimmin jätti jälkeensä kyyttövasikoita, joiden geenit saattavat vaikuttaa maatiaiskarjakannassamme edelleen. Karjan sukututkimusta olisi todennäköisesti mahdollista tehdä Sylvistä nykypäivään saakka – niin tarkasti kantakirjat ovat dokumentoineet jalostustyötä.

Karjataloutemme suuntasi 1900-luvun mittaan yhä voimakkaammin kohti ulkomaisia rotuja. Muutamana viime vuosikymmenenä maatiaiseläimiin on kuitenkin jälleen alettu kiinnittää huomiota. Jatkossa olisikin mielenkiintoista tarkastella itäsuomenkarjan myöhempää vaiheita ja niihin vaikuttaneita tekijöitä itsenäistymisen ajoilta aina nyky-Suomeen saakka. Otavassakin itäsuomalaiset lehmät ovat väliin olleet paitsiossa, toisinaan taas muodostaneet koko karjan selkärangan. Ollisikin hyvä tutustua siihen, mitkä ulkoiset tekijät vaikuttivat itäsuomenkarjan historian aaltoliikkeisiin. Kun kyyttöjä vähennettiin, mitä käytettiin perusteluna? Kun taas uudelleen turvattiin kotimaiseen karjaan, mikä oli syynä?

Walter Benjamin kuvasi modernia Pariisin kauppakäytävien, pasaasien, kautta. Matti Peltonen kirjoittaa, että tämä tekee käsittelystä tuoreen: höyrykoneen tai rautatien alkuvaiheitahan on historiassa kuvattu kyllästymiseen asti.<sup>82</sup> Suomalaista modernisaatiota ja sen ajoittain yskähtelevääkin etenemistä on usein tarkasteltu henkevän sivistyneistön projektina, mutta myös koulutilan navetan nelijalkaiset työläiset olivat mukana rakentamassa uutta Suomea. Siksi Sylviä työtovereineen voi hyvällä syyllä muistella.

---

82 Peltonen 1999, 81.

## Aikalaislähteet

Mikkelin maaseutuoppilaitoksen maatalous- ja puutarhaosastojen arkisto. Mikkelin maakunta-arkisto (MMA).

- Ad:1 Karjantarkastuskirjat
- Bi:1 Nautojen sukukirjat

*Kuulutus.* Mikkelin n:o 60, 30.05.1904. [WWW-dokumentti]  
<<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/secure/showPage.html?action=preCreatedPdf&id=671058&conversationId=2>> Luettu 19.12.2010.

**Nylander, Hannes & Cajander, E.:** *Kort handledning i mjölkboskapens skötsel.* Holger Schildts Förlag, Borgå, 1916.

*Pura Liotus.* Mainoslehtinen. P. J. Bögelund & C:o, Helsinki, 1906. [WWW-dokumentti]  
<<http://digi.kansalliskirjasto.fi/pienpainate/secure/showPage.html?action=pdf&id=340017&conversationId=1>> Luettu 14.12.2010.

**Sunila, J. E. & Brander, U. & Nylander, Hannes & Elfving, Östen:** *Pienviljelijän käsikirja.* Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo, 1912.

*Todistuksia suomalaisista Lacta-separaattoreista.* Mainoslehtinen. Kone- ja Siltarakennus O.-Y., Helsinki, 1912. [WWW-dokumentti] <<http://digi.kansalliskirjasto.fi/pienpainate/secure/showPage.html?action=pdf&id=340876&conversationId=2>> Luettu 14.12.2010.

**Teräsvuori, Kaarlo:** *Mikkelin läänin maanviljelysseuran toiminta ja vaiheet vuosina 1861-1911.* Kuopio, 1911.

*Venäjältä.* Koitar N:o 4, 14.01.1902. [WWW-dokumentti]  
<<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/secure/showPage.html?action=preCreatedPdf&id=656049&conversationId=9>> Luettu 20.12.2010.

## Tutkimuskirjallisuus

**Eskola, Jari & Suoranta, Juha:** *Johdatus laadulliseen tutkimukseen.* Vastapaino, Tampere, 1998.

**Franklin, Adrian:** *Animals and Modern Cultures: a Sociology of Human-Animal Relations in Modernity.* Sage, London, 1999.

**Jalonen, Kimmo:** Maa on mainio meill', elo elpynyt ympäri maata - talokas ja modernin ongelma 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. Teoksessa *Ympäristöhistorian monet kasvot.* Turun yliopiston historian laitos, 2002, 207-238.

**Moilanen, Laura-Kristiina:** *Talonpoikaisuus, säädyllyisyys ja suomalaisuus 1800- ja 1900-lukujen vaihteen suomenkielisen proosan kertomana.* Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos 2008.

**Myllylä, Lauri:** *Suomenkarja maan alkuperäinen karjarotu.* Suomenkarjan jalostussäätiö 1991.

**Niemelä, Jari:** *Talonpoika toimessaan: Suomen maatalouden historia.* SKS, Helsinki, 2008.

**Peltonen, Matti:** *Matala katse. Kirjoituksia mentaliteettien historiasta.* Hanki ja jää, 1992.

**Peltonen, Matti:** *Mikrohistoriasta.* Hanki ja jää. Gaudeamus, Helsinki, 1999.

**Peltonen, Matti:** Uudet kaupallistumisen muodot. Teoksessa *Suomen maatalouden historia I. Kasvun ja kriisien aika - 1870-luvulta 1950-luvulle.* Toim. Matti Peltonen. SKS, Helsinki, 2004, 77-134.

**Puntanen, Pia:** Opistotason koulutusta Otavassa. Teoksessa *Mikkelin maalaiskunnan kirja.* Toim. Teppo

Vihola. Mikkelin maalaiskunta ja maaseurakunta, 1992, 455-469.

**Silvasti, Tiina:** *Talonpojan elämä*. SKS, Helsinki, 2001.

**Tervo, Mirja:** *Lehmä*. Atena, Jyväskylä, 2004.

**Vihola, Teppo:** *Leipäviljasta lypsykarjaan. Maatalouden tuotantosuunnan muutos Suomessa 1870-luvulta ensimmäisen maailmansodan vuosiin*. SHS, Helsinki, 1991.

**Vihola, Teppo:** Maatalous Mikkelin maalaiskunnassa. Teoksessa *Mikkelin maalaiskunnan kirja*. Toim. Teppo Vihola. Mikkelin maalaiskunta ja maaseurakunta, 1992, 97-135.

**Vihola, Teppo:** Pärjääkö pienviljelys? Teoksessa *Suomen maatalouden historia, osa 2*. Toim. Matti Peltonen. SKS, Helsinki, 2004, 135-216.

**Äijö, Lauri:** Miten se kirjattiin. Teoksessa *Mikkelin Osuusmeijeri. Tausta ja kehitys vuoteen 1985*. Mikkelin Osuusmeijeri, Mikkelin, 1985, 68-75.

**Östman, Ann-Catrin:** *Mjök och jord. Om kvinnlighet, manlighet och arbete i ett österbottniskt jordbrukssamhälle 1870-1940*. Åbo akademis förlag, Åbo 2000.